

ITALIAN POSTMODERNIST SCENT

Carmen Elena Florea

PhD Student, "Petru Maior" University of Tîrgu Mureș

Abstract. This present research is meant to underline some Italian postmodernist features, as seen from the distance of about three decades, by an ex-communist educated person. The target is to indirectly draw a parallel with the same time in Romania, represented rather in a different manner, cautiously, almost in a remote approach. The peninsular postmodernist aura has evolved into diverse local directions, some of them expectable, following the European tendency, some other rather surprisingly received, as adapted to the epoques' specificity. The 'taste' for the intertextuality has been often, though not exclusively shared. Probably, the metamorphosis of the frame-writing has led to prose exercises, such as the 'meta'-novel or diary, as well as the letter-novel. Another laborious theme is that of the war, with late, but vivid prints, almost endless, rather horrifying the human psychology, in an unhappy, disastrous manner. Then, almost a guess, the Sicilian Mafia and the background of octopus, which shadowed the whole country. On the other hand, here comes the 'spring' of a communist type of literature, maybe one of the last Western attempts of resistance (before the Eastern 'big fall'), ironically and maliciously commented as being sponsored by communist governments. Still, rough subjects, totally absent in Romanian literature of that time, such as homosexuality or pedophilia. Moreover, it is a fact that most of the best-sellers were almost immediately turned into movies, a strategic move explaining the authors' concern to analyze and take over serious situations, while gradually changing them into thoughts, images, photos. Therefore, literature is plainly developing, sometimes successfully positive, other times standing tough, unforgivable, with deep, bitter, sad or reflexive insights. Consequently, we witness the raise of an editorial industry – another particular matter not to be found in Romania, so ever. Many publishers took their chances, often made great choices and became millionaires with their editions. Thus, they learnt to be interested in finding young genuine talents, such as Lara Cardella, or encouraging wellknown journalists – and Oriana Falacci is a name indeed, who overdid herself in prose domain. However, it is our honourable wish to explore the works of really representative contributors, such as Alessandro Baricco, Mario Brelich, Paola Capriolo, Luisa Passerini, Antonio Tabucchi, Sebastiano Vassalli, Paolo Volponi, not to mention Dacia Maraini. And more others, in a general picture. An exceptional intellectual horizon, gently spotted by the eye of brilliant minds and noble souls, the writers, weaving a unique story, with a particular Italian scent.

Key-words: Italy, postmodernism, intertextuality, criticism, novel.

Ultimele decenii ale secolului trecut au completat tabloul valoros, divers, provocator și cu detalii inedite, ale reprezentărilor literaturii italiene. Pentru cititorul critic din Est pare neverosimilă abordarea deschisă, directă a unor teme care, cel puțin în acei ani, în spațiul fizico-geografic românesc erau sensibil receptate cu pudoare, rețineră, neîncredere. Scriitori mari, în devenire, curajoși și liberi au adus contribuții excepționale, premiate generos în Italia, dar bucurându-se, peste ani, și de recunoașteri internaționale notabile. O primă confirmare a importanței cu care este privită scriitura italiană, în genere, o constituie traducerile numeroase și, spre bucuria tuturor, a celor realizate de către englezi și americani. Mai mult decât atât, stimularea valorică s-a realizat și prin premiarea la nivel mondial a celor mai buni traducători, o încurajare de bun augur nu numai pentru aceștia din urmă, dar mai ales pentru beneficiarii de facto, scriitorii italieni. Dacă devii un cititor constant al best-seller-urilor peninsulare și dacă ești constrâns, din perspectivă lingvistică, să faci acest lucru în lectură englezească, acceptând minima pierdere a originalului, prin traducere, descoperi că sunt deja specialiști în literatură italiană, chiar critici, printre traducători, cei mai mulți îmbrățișând un anumit curent literar, o direcție, un val, un scriitor.

Mătasea, romanul torinezului Alessandro Baricceo (născut în 1958), publicat în 1996, s-a bucurat de o imediată recunoaștere europeană, prin traducere imediată, mai ales că a devenit un succes fantastic în țara de origine. Propune un amestec de scene alegorice, care depășesc, prin profunzime, subiectul literar de urmărit, intriga propriu-zisă trecând în plan secundar. Personajul central, francezul Herve Joncour, are o mică afacere cu viermi de mătase, care îi prilejuiește o călătorie incitantă în Japonia. Caracterul narativ, dublat de forța stilistică neașteptată, explicabilă prin realizarea unei încântătoare, dar și năucitoare povești de dragoste, au făcut din acest scurt roman o piesă de rezistență, un serial fotografic de portrete prim-plan memorabile pentru orice tip de lector, analitic sau numai simplu cercetător. Un *Marco Polo* al zilelor noastre ori un *Conu Drăgușanu* al vremurilor românești de mult apuse, dacă ignorăm latura sentimentală.

Fiind receptat drept o personalitate controversată în patria sa, plecat dintre noi în 1982 și publicând trei romane de referință în anii '70 ai secolului trecut, scriitorul Mario Brelich a fost, tocmai de aceea, primit cum se cuvine în panoplia europeană, abia post-mortem. O personalitate complexă, un artist în adevăratul sens al cuvântului, s-a lăsat descoperit de către compatrioți mai degrabă ca sculptor, grafician, desenator, ceramist și, conjunctural, tangențial cu literatura, ca traducător. Se impune, așadar, prin *Sfânta îmbrățișare (Il sacro amplesso)* în

1972, *Lucrarea trădării (L'opera del tradimento)* din 1975 și *Navigatorul deluviului (Il navigatore del diluvio)*, care încheie trilogia, în 1979. Aceste opere literare sunt la granița dintre roman și eseu și își aleg subiectele din registrul biblic. Primul dezvoltă povestea lui Avraam și a Sarei, aducând în atenție problematica monoteismului. Cel de al doilea reflectă soarta lui Iuda iscarioteanul, iar ultimul, trădat de titlu, pe cea a lui Noe. Noutatea e cuvântul de ordine în creația lui Brelich, acel tip de inedit așezat pe un suport clasic, care poate naște întrebări, conduce la disconfort și justifică tratarea superficială a semnatarului său. De pildă, deseori se deslușește paralela Iisus – Divinitatea și Umanitatea. Pentru omul religios este o urmărire spectaculoasă la nivelul literelor, pentru că, la un moment dat, nu mai știe când realitatea fură de la ficțiune și invers, ceea ce corespunde înseși temei alese în paralelă. Consecutiv, termenul 'umanitate' devine bază pentru desprinderea 'omenescului', și el insinuat în registrul biblic al divinității. Astfel, cititorul obișnuit acum cu stilul neprotocolar al italianului, ridică din sprâncene când își proiectează imaginea bahică a lui Noe, aparent ca simplu descoperitor al vinului, meritat, la capătul unui dificil parcurs, de fapt, ca o autoiluzionare, o pierdere printre semenii pământeni, mai mult sau mai puțin conștienți de ceea ce li se întâmplă, dar scuzați, prin consumul licorii, oricum, magice.

Milaneza născută în 1962, Paola Capriolo, debutează în 1988 cu volumul de proză scurtă *Marea Eulalia* și deschide seria premiilor primite, cu unul foarte important, Giuseppe Berto. Romanul care i-a urmat, un an mai târziu, *Timonierul (Il nocchiero)*, este însoțit de premiul Rapallo, și unul dintre cele mai cunoscute, *Dubla domnie (Il doppio regno)*, din 1991, se bucură de premiul Grinzane Cavour. În 1992, trimite la tipar *Vissi d'amore*, un roman al cărui titlu ne reamintește instantaneu de opera lui Puccini. Un motiv în plus să descoperim ulterior alegerea ironică a acestuia, o reinterpretare a subiectului tratat în *Tosca* ori, altfel spus, o răsturnare de situație, o perspectivă inversată, o urmărire a unui destin trist masculin, victima celui feminin. În interpretare liberă, personajul care moare din iubire nu este Tosca, ci Baronul Scarpia. Switch-ul ne duce cu gândul la deja înrădăcinata modă a perioadei românești posteminesciene, care căuta asiduu tema *luceașărului întors*, atât de bine reprezentat de Ion Barbu și nu numai. Romanul se oferă ca un jurnal melodramatic al presupus ticălosului șef al poliției, victima Scarpia, pagini găsite surprinzător (sau nu) de către noul său înlocuitor, cel care descoperă obsesia erotică pentru celebra cântăreață a predecesorului și care încearcă o explicație psihologică a bizarului și inexplicabilului său comportament. Este, cu siguranță, o altă modalitate de a explora un tipar al identității personale și un model de înțelegere a

sadicului, chiar ca valoare estetică, care ar avea circumstanțe serioase spre a conduce la brutalitate, violență, egocentrism, strict prin autoritate erotică. Ceea ce este, însă, unanim îmbrățișat de toate culoarele critice, eleganța stilistică ori scrierea eliberată de canoane, se explică prin dorința perpetuă de evocare a scriitoarei, de realizare a unui *twist* reușit, de încrâncenare a minții curioase a cititorului, nu departe de influența unei Emily Bronte sau a unui Edgar Allan Poe, în ai căror diabolici eroi a găsit Capriolo similitudini, conform cercetării criticului Lawrence Venuti. Finalmente, autoarea s-a impus prin stilul narativ substanțial, alegerea delicată a subiectelor, perspectiva simbolică aplicată analizei psihologice a personajelor și, nu în ultimul rând, interesul acordat contribuțiilor descriptive, care par a se focaliza asupra unor vremuri și locuri de (ne)găsit oriunde și oricând.

În 1993, imposibilul pare să devină posibil în literatura italiană, prin exemplul curajos al tinerei de 19 ani, Lara Cardella, o siciliancă fără prejudecăți, cu un scris îndrăzneț și cu mentalitatea unui autor de best-seller, care va anticipa firescul mileniu al III-lea, cu romanul *Vreau și pantaloni (Volevo i pantaloni)*. Cum era de așteptat, într-un deceniu de sfârșit de secol XX conservator, lucrarea a născut un real scandal în presa națională, nu și în cea critică internațională. Eroina cărții, Anetta, este o puștoaică de 12 ani care, prin comportamentul său libertin, se opune regulilor stricte și numai de suprafață, deloc sincere și profunde, ale înapoiatului, în mentalitate, sat sicilian natal. Intenția sa de emancipare, reflectată în dorința de a se machia, a purta pantaloni, de a flirta nevinovat cu băieții, poate prematură, dar deloc de penalizat, este interpretată strict formal, convențional și ilogic de către familia sa, ceea ce o transformă, păstrând proporțiile, într-un simbol al luptei pentru libertatea persoanei tinere, într-o țară europeană încă refractară. Destinul copilei este amar, nedrept și răzbunător, ca o palmă adusă tocmai convenționalismului și falsului regulament nescris al bunului simț și al educației locale. Părinții o pedepsesc pe rebela care neagă orice formă autoritară ori tutelară inexplicabilă, ca să nu spunem neinteligentă, și o trimite la niște rude, într-un sat apropiat, unde nu se acomodează, se izolează, se caută pe sine, mai mult, sfârșește într-o pedeapsă și mai mare, fizică, de această dată, fiind agresată sexual de un membru al familiei întâlnite. Invitația pentru cititor, sub raport psihologic, este de a discerne între ce este mai grav: să suporti consecințele dure ale unor aparente - cele pe care Anetta le practica în rebeliunea inocentă din satul natal sau să primești o pedeapsă, nemeritată în proprii-ți ochi, fără doar și poate așteptată de către șacalii analfabeți care au vrut să-ți dea o lecție, care nu se știe cum va influența viitorul copilei și, mai mult, cum o va educa pe o potențială cititoare adolescentă a romanului. A se nota, cu

toate acestea, reușita Laurei Cardella de a zugrăvi o societate așa cum este ea, cu multe rele și mai puțin bune, într-o manieră, totuși, optimistă, tinerească, puternică, astfel încât să facă din cartea-i de debut una de căpătâi în peisajul latin peninsular.

Oriana Falacci este cel mai bun exemplu al dedublării intelectuale al marilor jurnaliști care s-au visat scriitori, dar și-au câștigat existența din presă și, reciproc, al scriitorilor modești (cu sensul *retrași*, de negăsit în lumina rampei), care erau fericiți când publicau în reviste literare ori cotidiene celebre, mult mai accesibile marelui public. Ziaristă celebră, de talie mondială, constant prezentă în toate marile teatre de război contemporane ei, incisivă, asumându-și riscuri nebănuite, o italiancă pur-sânge, așadar, Falacci a făcut prima trecere spre literatură, din presă, în 1974, când a publicat un mănunchi de interviuri extraordinare, pe care le-a realizat în condiții numai de ea știute. Să amintim numai câteva nume, deși cartea *Interviu cu istoria* are o consistență de invidiat: Henry Kissinger, șahul Iranului, regele Hussein, Yaser Arafat și Alexander Panagoulis, poetul grec și eroul din Rezistență care a sfârșit tragic, după o luptă acerbă cu sistemul și cu viața, devenit pe de o parte iubitul jurnalistei și eroul unuia dintre romanele sale ulterioare (din 1979), atât de simplu și de relevant intitulat, *Un bărbat*. Realitatea, aceea a zilelor trăite de cel care a fost torturat și întemnițat timp de cinci ani pentru încercarea de a-l asasina pe dictatorul Papadopoulos și care a fost ulterior nedrept ucis, se îmbină cu ficțiunea, cea care ține treaz interesul cititorului și care îndulcește amarul adevărului și al experienței directe. În 1975 publică un roman scurt, *Scrisoare către un copil nenăscut*, un monolog al unei femei însărcinate, care alege, de fapt, să nu dea naștere unui copil ce pare să-i încurce cariera sau imaginea curată, în ochii lumii, de femeie singură. Remarcabilă este, însă, emoția transmisă, cu certitudine influențată de patima gazetărească, dar înrâurită și de talentul indiscutabil al autoarei. Inspirat tot de experiența jurnalistică este și romanul din 1990, *Insciallah (Inshallah)*, a cărui acțiune se desfășoară în Beirutul anului 1983, când forțele marine americane și cele terestre franceze au suferit pierderi teribile, din pricina unor atacuri sinucigașe ale vrăjmașilor. Cea de-a treia putere, responsabilă pentru păstrarea păcii, Italia, trăia permanent cu teama de a fi următoarea victimă de pe lista opozanților răzbnători. Prin ficțiune, Oriana Falacci are șansa de a se elibera emoțional, confruntându-se cu imaginea unui măcel generalizat, sinonim cu moartea, de a-și dezvălui sentimentele omenești de suferință, de durere personală, pe care trebuia să și le obiectiveze, cenzureze, în postura de ziaristă.

Dacia Maraini este o mare doamnă a literaturii italiene contemporane, extrem de implicată în toate activitățile importante naționale și o militantă pentru drepturile tuturor celor

defavorizați ori marginalizați (inclusiv, în aceste luni, ale imigranților care copleșesc peninsula, dar care nu sunt respinși de Domnia sa). *Femeie în război* (1975) este un roman document care o are ca protagonistă pe Vannina, cea care își conștientizează treptat feminitatea. Trăiește la Roma, dar merge la Napoli cu un prieten pe care și l-a făcut în vacanță. Acolo se implică în politică și își însușește un anumit grad de independență emoțională. Mai târziu, trăiește experiența neplăcută de a renunța la o sarcină, impusă de soțul Giacinto, pe care, de altfel, îl și părăsește. *Scrisori către Marina* (1981) este un volum în care scriitoarea a pus mult suflet, conform propriilor declarații. Povestea Biancăi, spusă prin scrisorile pe care i le-ar putea trimite Marinei, prietena și iubita de care a ales să se ascundă, înclină mai mult spre partea personală, decât spre cea politică. *Devorează-mă (Mangiami pure)* este un volum de poezii non-erotice, deși promovează deseori sexualitatea și relația în cuplu. Nefericirea care le caracterizează este dată de un dezgust față de bărbații din viața ei și de o interpretare discutabilă a feminității, inclusiv în ceea ce o privește. Limbajul poetic poate surprinde, cuvintele fiind alese din câmpul semantic al poftelor carnale, secrețiilor trupești, fluidelor corporale. Explorarea feminității, căutarea unei identități și încercările de a cuceri o lume dominată de valorile masculine sunt de găsit în *Trenul spre Helsinki* (1984), o satiră asupra vieții politice a anilor '60. *Lunga viață a Mariannei Ucria* este considerată de cei mai mulți cea mai bună carte a doamnei Maraini. Acțiunea se petrece în Sicilia secolului al XVIII-lea și relatează povestea Mariannei, surdmută de la vârsta de 7 ani, în urma unei traume suferite: a fost abuzată sexual de unchiul său Pietro, bărbatul cu care s-a și căsătorit la 13 ani și căruia i-a dăruit mai mulți copii. După moartea soțului, are o aventură cu un tânăr servitor și își redescoperă sexualitatea. Apoi, pleacă într-o lungă călătorie și își cultivă gustul pentru lectură, citind nesățios din bogata bibliotecă a soțului său.

Luisa Passerini a girat ca autor sau ca editor titluri grele, precum *Fascismul în memoria populară* - 1987, *Autoritatea grupului (Autoritratto di gruppo)* - 1988, respectiv, *Memorie și totalitarism (Memory and totalitarianism)* - 1992. Actul literar este desăvârșit influențat de cultura istorică, justificată prin formarea individuală de excepție a scriitoarei, binecunoscută în epocă în postura de profesor de istorie la Universitatea Europeană din Florența. Astfel, niciun eveniment notabil, care a modelat profilul național al Italiei nu putea fi ignorat ori trecut sub tăcere, iar apelul la ficțiune, dincolo de obiceiul scrierii realiste, obiective, era cu atât mai așteptat și îmbrățișat de către publicul larg. Spre exemplificare, se știe că anul 1968 a marcat o perioadă de mari transformări, culminând cu mișcări militante ale clasei muncitoare, inclusiv

ale aripei feministe, dar și cu cele reprezentate de tineret, studenți. În altă ordine de idei, se naște o rezistență a intelectualilor, ca răspuns ferm dat represiunii, arestărilor sau atacurilor executate de forțele de poliție și de securitate, urmând celor teroriste, răpirilor, de ce nu, crimelor extremiștilor, deopotrivă ale dreptei ori de stânga. Revenind, momentul surprins în Torino, în acel an, se transformă în prilej de evocare personală, analiză, poveste individuală și colectivă, operă experimentală, pe care numai un istoric de excepție, care beneficia și de harul condeiului, reușea să îl immortalizeze. Revista Publishers Weekly notează: *Passerini are tendința de a interpreta interviurile* (n.n.: care i se realizează) *dintr-o perspectivă feministă și notează, de asemenea, că mișcarea din 1968 a exclus femeile din conducere, deși încuraja un tip de cult homoerotic, în jurul bărbaților carismatici cu potențial de lider.*

Sebastiano Vassali povestește în *Himera* (1990) soarta unei orfane lăsate la o mânăstire, în Italia secolului al XVII-lea, Antonia, care, deși are norocul să fie adoptată, ajunge să trăiască o tinerețe aventuroasă și periculoasă, care o împinge în pragul acuzației de vrăjitorie. Incursiunea într-o atare pagină monografic istorică și întoarcerea în timp sunt laudabile, pentru că nu trebuie să uităm că ne confruntăm cu o perioadă în care dominația era în mâna bisericii, reprezentată atunci de figuri de un fanatism indiscutabil, de mentalități populare care se prosternau idolilor sau chiar demonilor, fără nicio convingere personală, gata de anticipat actele de erezie care nu aveau să întârzie. Pentru acest roman, Vassali a primit un binemeritat premiu Napoli di Narrativa. *Lebăda* (1993) este deopotrivă un thriller, dar și o imagine vie a Siciliei. Se urmărește progresiv soarta lui Palizzolo, un om de onoare și membru al Parlamentului, pentru care crima nu însemna altceva decât o altă armă politică. Romanul pleacă de la un caz real, un asasinat, readus în atenție după 100 de ani. În 1893, un om onest, trimis să cerceteze Banca coruptă din Sicilia, este ucis în trenul din Palermo, cu ajutorul liderilor mafioți. Așa cum observa Lesley Mc Dowell, *Vassali este preocupat de soarta oamenilor reali, implicați în evenimente autentice, dar, din pricina lipsei unor dovezi, este nevoit să facă apel la invenția unui romancier.* Și astfel, cititorul devine părtaș la crime posibile, nedemonstrabile, deloc negate de potențialii autori, fie ei și cei mai de temut, sicilienii, ceea ce îi va crește apetitul pentru adevăr, pentru descoperirea sa și îi va justifica creșterea exponențială a tensiunilor dintre apărătorii, pe rând, ai realității, respectiv, ai ficțiunii.

Autor a cinci volume de poezie și a opt romane, Paolo Volponi (1924-1994) este unul dintre cei mai apreciați scriitori, atât de masele iubitoare de literatură, cât și de critica de specialitate. A câștigat de două ori Premiul Strega, cel mai prestigios în Italia, prima dată în

1965, cu *Mașina mondială* (*La macchina mondiale*) și a doua oară în 1991, grație lucrării *Strada pentru Roma* (*La strada per Roma*). Recunoașterea o obține, însă, și mai devreme, în 1962, la debut, cu romanul *Amintiri* (*Memoriale*), în care tratează o temă sensibilă, a țăranilor dezrădăcinați, plecați la oraș să muncească în marile fabrici, evident, confruntându-se cu un mare proces de neadaptare și dezorientare. Din acest punct de vedere și din perspectivă subiectivă, cartea amintește de stilul și alegerile românești ale lui Marin Preda. În plus, verva cu care este scris fiecare capitol dezvăluie bucuria confruntării italianului cu o perioadă fastă în țara sa, interesant exploatată economic, care pe noi, esticii, ne duce nostalgic relativ spre aceleași timpuri (întârziate, de fapt, cu vreo zece ani), comuniste, poate singurele când totul părea să meargă bine. Se schimbă total registrul, însă, în 1975, cu *Il sipario ducale*, scris, se pare, pe nerăsuflăte. Citit asemenea, ca un roman polițist, dator unui stil excelent, susținut, justificat de subiectul ales, inedit pentru Volponi, dar în pas cu timpurile, cum ne obișnuise. Cu implicații politice și consecințe puse pe seama grupărilor mafioate, acțiunea se petrece în Urbino, într-o perioadă care a urmat atacului terorist al dreptei, asupra unei bănci. Realitatea vremii consemna că bombardamentul urmărit și regăsit în paginile cărții ar fi putut fi instigat chiar de către unii membri ai guvernului, de figuri marcante ale politicii și ale armatei, din acel Milano al anului 1969.

Antonio Tabucchi este foarte bine primit de critica internațională. Scurtul roman *Nocturnă indiană* (1984) beneficiază de următoarele comentarii în *Translation Review*: *propunând o situație ambiguă, naratorul fără nume descoperă cu călătoria prin subcontinentul indian ia întorsături de coșmar. Pe cine caută? Ce se va întâmpla când va găsi respectiva persoană? Se va mai întoarce la ocupația lumească de activist sau se va pierde pe-aici?* Mai târziu, în 1986, *Marginea orizontului* are un subiect straniu, propunând preocuparea unui angajat de la morgă pentru identificarea unui cadavru, un tânăr ucis într-un schimb de focuri cu poliția (deși rămâne incert dacă el, Carlo Nobodi - Carlo Nimeni, era un potențial criminal, delicvent sau un nefericit aflat în locul nepotrivit). Dincolo de aparențe, cartea se dorește o atentă investigație a relației lui Spino (abreviere de la Spinoza, conform mărturiilor autorului), personajul central, cu cel timpuriu asasinat, o procedură care va sfârși într-un studiu neimaginat al propriei personalități, al recunoașterii limitei fragile dintre viață și moarte, al identificării, în cele din urmă, din punctul de vedere al efemerului pământean, cu soarta lui Carlo Nobodi. În 1991 apare o colecție de povestiri, sub titlul *Punctul care dispare*, câteva dintre ele îmbinând spiritul de aventură cu cel al unui roman polițist. Altele pătrund în lumea fanteziei – de pildă,

se caută explicații pentru motivele care au stat la baza pictării mănăstirii San Marco din Florența și pentru curioasele reprezentări ale îngerilor de pe frescele ei. *O spune Pereira* (1994) este o carte a cărei acțiuni se petrece în vara lui 1938, în timpuri de represiune politică și intelectuală, din Portugalia lui Salazar. Cititorul se confruntă cu un regim de rezistență amenințat de comunism și descoperă inerent metode incredibile de control ale acestuia, precum cele exercitate de presă, poliția secretă, informatori sau chiar cele mai grave, deghizate în acte de tortură. Intriga pornește de la un act de revoltă târzie a personajului care dă și titlul cărții, un ziarist văduv, care trăiește și regretul de a nu i se fi împărtășit experiența paternă, dar care se refugiază dedublat, ca posibil părinte și șef, finanțator la serviciu, în răzburarea morții tânărului revoluționar Rossi. Reacțiile sale sunt omenești, diverse, false, uneori, pătimeșe, cu alte ocazii. El este același care sponsorizează activitățile antifasciste și cel care își ascunde reala personalitate, de teamă, din slăbiciune ori din prudență. Irving Malin notează: *De ce subliniază Tabucchi termenul spune?* (n.n.: în titlu) *Sugerează, de fapt, că noi înșine, chiar dacă nu ne recunoaștem obiceiurile care ne caracterizează, ne declarăm a fi, de fapt, alții...* Interesantă viziune, care justifică acel comportament bizar al lui Pereira, devenit, astfel, prototipul omului de rând.

Literatura italiană are meritul extraordinar de a se dezvălui treptat celui sincer interesat, de a-l cuceri treptat și iremediabil și de a-l apropia pentru totdeauna, grație valorii incontestabile, moștenirii de invidiat, diversității tematice și sincerității pe care o dăruiește, chiar și în cele mai neașteptate situații, totdeauna supuse analizei ori dezbaterii intelectuale.

BIBLIOGRAFIE:

1. Boldea, Iulian, *Memory, identity and intercultural communication*, Roma; Nuova cultura, 2012.
2. Bortoluzzi, Maria, *Discourse about literature: the interpersonal function in English and Italian undergraduate writing*, Campanotto, 2000.
3. Brand, Peter and Pertile, Lino, *The Cambridge History of Italian Literature*, Cambridge; Cambridge Univ. Press, 1996.
4. Hainsworth, Peter and Robey, David, *The Oxford Companion to Italian Literature*, Oxford; Oxford Univ. Press, 2002.
5. Healey, Robin, *Twentieth century Italian literature in English translation*, Toronto; Univ. of Toronto Press, 1998.